

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 18. července 2023 ve věci č. 23782/20 a 40731/20 – *Osman a Altay proti Turecku*

Senát druhé sekce Soudu pěti hlasy proti dvěma shledal porušení práva stěžovatelů přijímat informace nebo myšlenky zaručeného článkem 10 Úmluvy, když vnitrostátní orgány zadržely čtyři čísla publikace, která byla zaslána stěžovatelům do věznic v rozporu s předpisy, z obavy o narušení pořádku a bezpečnosti s ohledem na obsah jednotlivých čísel, aniž by upřesnily sporné pasáže, zvážily jejich vliv na stěžovatele a možnost odstranění.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé se nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody na doživotí ve věznicích se zvýšenou ostrahou kvůli protistátní trestné činnosti. V roce 2019 vězeňské orgány rozhodly o zadržení čtyř čísel dvoutýdenníku, která byla zaslána stěžovatelům do věznic poštou. Podle vězeňských orgánů předání dotčených čísel stěžovatelům mohlo narušit pořádek a bezpečnost ve vězeňských zařízeních. To z důvodu, že některé stránky obsahovaly informace a obrázky o probíhajících hladovkách v různých věznicích, dále prohlášení velebící teroristickou organizaci a podporující její činnost, jakož i komentáře schvalující či podporující násilí a vzpoury ve věznicích. Stěžovatelé neúspěšně brojili proti rozhodnutím před vnitrostátními soudy.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že vnitrostátní orgány porušily jejich právo na svobodu projevu tím, že zadržely několik čísel publikace, která jim byla zaslána prostřednictvím pošty.

Soud připomněl, že i vězněným osobám musí být nadále zaručeno právo na svobodu projevu, jehož součástí je svoboda přijímat informace nebo myšlenky. Zdůraznil, že opatření spočívající v zadržování tiskovin vede k zásahu do daného práva (*Mehmet Çiftci proti Turecku*, č. 53208/19, rozsudek ze dne 16. listopadu 2021, § 32–33). Mezi stranami nebylo dále sporu v tom, že dané opatření mělo oporu ve vnitrostátním právu a sledovalo legitimní cíl ochrany bezpečnosti, veřejného pořádku a předcházení zločinnosti. Stát však musí rovněž prokázat, že omezení daného práva je nezbytné v demokratické společnosti a založené na naléhavé společenské potřebě. Soud proto posuzoval, zda zadržení čísel bylo skutečně nezbytné a v této souvislosti odkázal na příslušné zásady (*Bédat proti Švýcarsku*, č. 56925/08, rozsudek velkého senátu 29. března 2016, § 48). Musel se při tom zabývat především důvody uvedenými vnitrostátními orgány na podporu opatření (*Mehmet Çiftci proti Turecku*, cit. výše, § 35).

Soud shledal, že vnitrostátní právní úprava rozlišuje způsoby, jak se publikace dostávají do věznic. S těmi se pojí dva přístupy v judikatuře Ústavního soudu a z nich vyplývající požadavky. U publikací obdržených v souladu s právními předpisy (publikace pořízené prostřednictvím vězeňské správy, tiskoviny vydané veřejnými orgány nebo vybranými organizacemi, publikace určené pro vězeňské knihovny, případně knihy obdržené jako dary v určitých termínech a učebnice) musí vězeňské orgány provést podrobnou kontrolu jejich obsahu. Konkrétně musí posoudit, zda publikace ospravedlňují, velebí nebo podněcují k násilí, ohrožují bezpečnost, kázeň nebo pořádek ve věznici, potažmo usnadňují komunikaci mezi členy zločineckých organizací, při současném zohlednění osobní situace dotčeného vězně a míry napětí, která v zemi a ve věznici v dané době panuje. Dále vězeňské orgány musí zvážit možnost odstranit z publikací problematické pasáže a zbývající části vězni předat. Ústavní soud také v dané souvislosti poukázal na systémový problém nejednotné praxe vězeňské správy při uplatňování daných kritérií. Nejsou-li proto přijata pravidla k jeho nápravě, dochází k porušení práva vězňů na

svobodu projevu. Tento přístup Ústavního soudu a stanovená kritéria podpořil ve své judikatuře i Soud, protože se tím brání možným zneužitím ze strany vězeňských orgánů (tamtéž, § 38).

Ústavní soud nicméně připouští i odlišný přístup, který se uplatní u publikací obdržných v rozporu s předpisy, konkrétně zaslaných poštou či předaným vězňům návštěvníky, a nikoli prostřednictvím vězeňské správy. Zde by totiž zátěž spojená s důkladnou kontrolou obsahu publikací kvůli množství osob zbavených svobody ve věznicích bránila vězeňské správě v plnění dalších úkolů. Proto praxe vězeňských orgánů spočívající v odmítnutí předání publikací obdržných způsobem, který není v souladu se stanovenými postupy, sleduje zachování bezpečnosti zařízení a předcházení trestné činnosti, odpovídá naléhavé společenské potřebě a je podle Ústavního soudu přiměřená sledovanému cíli.

U stěžovatelů Ústavní soud vycházel z toho, že rozhodnutí o zadržení dotčených čísel publikace byla opodstatněna neoprávněným způsobem jejich pořízení. Proto se s odkazem na druhou linii své judikatury stížnostmi co do jejich podstaty nezabýval. To i přesto, že se vězeňské orgány dovolávaly právní úpravy umožňující kontrolu obsahu a zadržování publikací, protože je považovaly za hrozbu pro bezpečnost věznic tím, že podněcují k rozšíření hladovek, propagují nezákonné organizace a jejich činnost a vybízejí k násilí. Podle Soudu tak dotčená čísla umožňovala kontrolu jejich obsahu na základě kritérií uvedených výše před jejich zadržením. Připustil dále, že obavy o bezpečnost a pořádek lze obecně považovat za přijatelné důvody ospravedlňující zadržení publikací. Nicméně rozhodnutí vězeňských orgánů musí v tomto ohledu obsahovat podrobné zdůvodnění; sporné pasáže musí být identifikovány a musí být analyzována konkrétní souvislost mezi problematickým obsahem a přijatými závěry v souladu s výše uvedenými kritérii.

Soud shledal, že u stěžovatelů vězeňské orgány uvedly pouze čísla stránek. Nezmiňují se, alespoň stručně, o obsahu problematických pasáží. Stejně tak nepoukázaly na osobní poměry stěžovatelů a možný vliv dotčených pasáží na jejich osoby. Nejasná zůstala i možnost předání publikací poté, co budou odstraněny dané pasáže. Tyto nedostatky nebyly napraveny ani v rámci soudního přezkumu (tamtéž, § 40). Ústavní soud posléze vyloučil u stěžovatelů přezkum opatření prizmatem jím vyžadovaných kritérií toliko s odkazem na druhou linii své judikatury. Tím však aproboval možnost plošného zadržování publikací, které vězněné osoby obdržely v rozporu se způsoby stanovenými vězeňskými orgány. To podle Soudu nelze akceptovat. Rozhodnutí vnitrostátních orgánů tak ve výsledku neobsahovala potřebná odůvodnění, postrádala jakékoli úvahy způsobilé prokázat souvislosti s vytýkaným obsahem a závěry opřeny o všechna kritéria předestřená výše a podpořená již dříve Soudem, jakož i objasnění možnosti předání čísel stěžovatelům po odstranění problematických pasáží (tamtéž, § 41).

Podle Soudu proto vnitrostátní orgány neprovedly náležité vyvažování zájmů, které byly v dané věci v sázce, potažmo nesplnily povinnost zabránit možnému zneužití ze strany vězeňských orgánů. Soud tak nepovažoval důvody, které vnitrostátní orgány uvedly k ospravedlnění zadržení, za relevantní a dostatečné pro to, aby takové opatření bylo možné považovat nezbytné v demokratické společnosti.

Došlo proto k porušení článku 10 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

Soudkyně Yüksel a soudce Derenčinović v nesouhlasném stanovisku uvedli, že přijetí opatření stran předávání publikací tak, aby bylo zajištěno účinné fungování vězeňského systému a ochrana práva vězňů přijímat informace a myšlenky, spadá do prostoru státu pro uvážení. Stěžovatelé nenamítali nefunkčnost systému pořizování publikací prostřednictvím vězeňské správy či vězeňských knihoven, resp. nesplnění povinnosti státu zajistit přístup k informacím nebo určitým myšlenkám jím stanovenými prostředky.